

Milica Bonar

EVROPSKA UNIJA I PERIFERNE ZEMLJE

THE EUROPEAN UNION AND PERIPHERAL COUNTRIES

Tekst je osvrt na knjigu Mitje Velikonje „Evroza“¹

This text is review of Mitja Velikonja's book „Eurosis“²

Knjiga *Evroza* slovenačkog autora Mitje Velikonje navodi nas da kritički sagledamo pojam, ideju i savremenu praksu supranacionalne, nadnacionalne i postnacionalne – ujedinjene Evrope.

Autor razotkriva zablude propagiranog savršenstva ujedinjenog institucionalnog evropskoga svijeta, nastojeći nas uvjeriti da grijеšimo slijepo se uzdajući u navodno izbavljenje iz ovozemaljskih nedaća integrisanjem u evropski institucionalan okvir.

Predgovorom srpskom prijevodu *Evroze*, naslova „Anatomija perifernog uma“, autor će konstatovati da dotičnu demagogiju o evropskoj svemoći, evropskome kao idealno funkcionalnome društvu, Evropi kao fabrici ljudskih sretnih života, sređenih sudbina, ostvarenih snova i ispunjenih želja, nepromišljeno, bezrezervno te olako prihvataju uglavnom posttotalitarna i tranzicijska društva.

Autor kao najbliži primjer izdvaja Sloveniju, čiji je prijem u članstvo EU u maju 2004. godine predmet ove studije.

Vođeni autorovom kreativnom argumentacijom, mogli bismo zaključiti da težnju Slovenije te ostalih devet istočnoevropskih država

---

¹ Mitja Velikonja, „Evroza - *Kritika novega evrocentrizma*“, izdavači „Mirovni inštitut“, Ljubljana, 2005, biblioteka „XX vek“, Beograd, 2007.

² Mitja Velikonja, „Eurosis – A Critique of the New Eurocentrism“, published by: „Peace Institute“, Ljubljana 2005, Biblioteka „XX vek“, Belgrade, 2007.

za prijemom u EU nije do te mjere inspirisala ni želja zemalja članica za zadovoljenjem forme modernosti, savremenosti, trenda, te praćenja onoga što je trenutno „in“ i aktuelno, koliko histerično, euforično, užurbano i radikalno „pranje“ od komunističke ideje i bivšega režima.

Autor će konstatovati da je obilježje perifernoga uma upravo gromoglasno dokazivanje evropejskoga identiteta, što je slika i prilika novopridošlih zemalja članica EU.

Kompleks niže vrijednosti perifernih naroda, kako autor tvrdi, odaje opsesivno insistiranje na „dvojstvu“ onih koji sebe proglašavaju pripadnicima svoga naroda i istovremenim Evropljanima.

Velikonja će opaziti kako ovakav diskurs ne nalazimo među Francuzima, Nijemcima, Škotlandanima, Fincima, Grcima, neevropskim Švajcercima, jer pravi Evropejac sebi ne postavlja takva pitanja.

S druge strane, što se više prave Evropejci, Slovenci više izgledaju kao neuglađeni provincijalci.

Autor će istaknuti smiješan primjer „umjetničkog“ izraza jednoga od evrofanatika koji je na slici prikazao raskošnu Slovenku koju ispruženu na krevetu ožalošćeno napušta muškarac sa tolarskim znakom na leđima te sa gorenjskim šeširom na glavi, dok u njenu sobu istovremeno ulazi samopouzdana i nasmiješeni muškarac sa crnim naočalama te sa znakom eura na mantilu.

Ovakva simbolika, mojim čitanjem datog, sasvim jasno upućuje poruku o savremenoj transformaciji poimanja ljubavi koje se, u modernom industrijskom sivilu profita, plagijata, utrke za novcem i svođenja svih postojećih vrijednosti na materijalno i predmetno, rastaje s tradicionalnom etimologijom i njegovim plemenitim izvornim smislom.

Nepobitna je činjenica da je imenica ljubav u njenom savremenom kontekstu pokidala niti vlastitih vrednota kao istinskih i univerzalnih čovječanskih vrijednosti, izgubivši vezu s njenom izvornom funkcijom pokretača pozitivnih ljudskih tekovina.

Autor, pretpostavimo, ne želi poručiti da muškarac sa tolarskim znakom na leđima te sa slovenačkom folklor-kapom Slovenku (više) voli, nego da pobjeđuje moderan imperativ kapitala i tržišta – Slovenku posjeduje onaj ko za nju više plati; žena pripada onome ko može da joj u materijalnom pogledu više priušti.

U svakodnevnim okolnostima popularizacije sponzorstva ovo nam se čini savršeno poznatim.

Tu su slike i drugih novih pridošlica u Evropu, među kojima autor izdvaja Srbina sa šajkačom te Hrvata u mornarskoj majici s tamburicom – obojicu sa evropskom zastavom u ruci.

Velikonja navodi i nebulozno proslavljanje uvođenja nove valute – eura u Sloveniji 1. januara 2007. godine, koje je upotpunjeno i religijskim motivima – evropskom zastavom među ukrasima na božićnim jaslama, u jednoj od primorskih crkava.

Autor će primijetiti da prijem u evrosistem anulira nacionalizam i državnu samobitnost prema vanjskome svijetu, suverenitet država predajući višoj, naddržavnoj i nadnacionalnoj institucionalnoj instanci objedinjenih, jedinstvenih i zajedničkih politika te otvorenih granica zemalja članica, ali istovremeno navedeno kompenzujući nacionalizmom i ekskluzivizmom prema iznutra – diskriminacijom i ugrožavanjem određenih društvenih grupa unutar zemalja EU.

U prilog navedenom autor navodi primjer nasilnoga protjerivanja Roma u selu južno od Ljubljane, kojima je, i uprkos upućenosti evropskih institucija u problem raseljavanja, država srušila kuće, natjeravši ih da se isele.

Autor demantuje i tezu da euro od Slovenije „čini još normalniju državu“, govoreći o bizarnom proslavljanju ukidanja državne valute, koja je jedan od indikatora suverenosti države, jer finansijska politika više neće biti utvrđivana unutar Slovenije, nego u središtu ECB-a.

Istovremeno, oglašavanje trgovaca o tome da će nove cijene u eurima biti niže ispostavilo se lažnim jer su iza leđa podizali cijene, a od 1. januara 2007., kada je u Sloveniji uveden euro, već u januaru zabilježeno je oko 1300 poskupljenja.

Autor će svoj „Euvod“, kao prvo poglavlje knjige, otvoriti pomalo smiješnom izjavom koja nas upozorava na to da ćemo još svega nekoliko puta otići na spavanje a da će Slovenija već biti članica EU.³

Stoga je nužno i prilagoditi se evropskom načinu razmišljanja i ponašanja – ne bacati papiriće na pod, jer to nije evropski, ne vikati

---

³ „Pil“ – tinejdžerski časopis, januar 2007, str. 7.

na one koji misle drugačije, jer je to znak da nismo savladali demokratiju, ne govoriti samo slovenački, jer se tako ne možemo snaći u Evropi.

Mojim tumačenjem navedenog, autor ovakve diletantske izjave očito nije svjestan da prijem države u institucije EU ne znači ništa ako se stanovnici određene zemlje nisu privatno rastali sa svojim malograđanskim i primitivnim pogledima na svijet u kome žive, ili još gore – sa malograđanskim i destruktivnim manirima i ponašanjem koje u praksi nemilosrdno i sebično primjenjuju.

Prijem zemlje u članstvo EU možda može popraviti objektivno i opšte stanje u državi u smislu poboljšanja njenoga standarda, ali ne može korigovati pojedinačne svijesti onih koji nemaju odgojem utemeljen i utisnut, u fazama razvoja ličnosti postepeno stjecan civilizacijski te moralan odnos prema životu i stvarima, prema ljudima i okruženju u kome borave.

Slovenija je, baš kao i naša zemlja, i geografski i historijski dio Evrope, i toga je niko ne može oprati, baš kao što ni sam čin prijema države u institucije EU pojedincu neće pomoći da momentalno postane samosvjesna i odgovorna jedinka spram dugogodišnjom praksom stjecanih i lično isplativih samoživih, kobnih, te za okolinu štetnih navika i osobina.

Konkretno govoreći, ako pojedinac zaštitu životne sredine, toleranciju ili učenje jezika nije usvojio kao pozitivne ili poželjne vlastite vrijednosti, naročito ako svijest o nezagađivanju okoline ili odliku o uvažavanju drugoga i drugačijeg nije ponio iz kuće, spreman da pomenute fineze bilo kad i bilo gdje prihvati neizostavnim dijelom svoga karaktera i naravi te svakodnevnoga životnoga stila, sam čin prijema njegove zemlje u članstvo EU nije nikakav garant da će se on nabolje promijeniti.

Mlađe ljude, kao ciljanu populaciju na koju se savjet iz pomenutoga tinejdžerskoga časopisa odnosi, još je i moguće mijenjati, mada, istini za volju, malo šta može kompenzirati nedostatak neophodnog kućnog odgoja.

S druge strane, srednjim i starijim generacijama je nažalost kasno za prevaspitavanje i fundamentalan preobrat njihovih ličnosti onda kada Evropa čeka da u njeno carstvo uplovimo civilizovani i tolerantni.

Druga je tema ta koliko su nam vodeće evropske zemlje, čija dominacija i prevlast izbijaju iza paravana zavodljive sintagme „Evropa“, vjerodostojno mjerilo i uzor etičkih te civilizacijskih ostavština i djelatnosti.

Autor će već uvodnim rečenicama u dotično poglavlje naglasiti da za partijskoga jugoslovenskog jednoulja nikada nije vidio toliko crvenih komunističkih zvijezda oko sebe koliko je u proljeće 2004. godine, „historijskim“ ulaskom Slovenije u EU, vidio evropskih, žutih.

Sve je upućivalo na stih iz Internacionale „Bili smo ništa, sad budimo sve“, samo u izmijenjenoj prostornoj i vremenskoj konstelaciji.

Mantru ovakvoga evrocentričnog metadiskursa autor prepoznaje u svim domenima slovenačke društvene stvarnosti – od političkoga života, preko medija, masovne kulture, oglašavanja, svakodnevnoga govora, kulturnoga stvaralaštva, znanja te slično.

(Evro)pa je u trendu, u modi, i jednostavno „in“ – bolja, veća, naprednija i produhovljenija.

Istovremeno, sve ono što postoji s druge strane loše je, zaostalo, prevaziđeno i „out“ – Balkan, Istok, socijalistička prošlost.

Novinar španskoga časopisa „El Pais“ pisao je da je Slovenija ulaskom u EU pobjegla od balkanskoga prokletstva, italijanski ministar za regije izjavljivao da je razdoblje najstrašnije i najduže diktature u savremenoj Evropi – komunističke diktature, prošlo,⁴ nekadašnji beogradski rimokatolički biskup slovenačkoga porijekla⁵ govori o najgorem totalitarizmu koji je slovenački narod tlačio gotovo 50 godina, historičarka Tamara Greisser-Pečar⁶ navodi da su ostaci takvoga načina razmišljanja (pod ovim misleći na socijalizam i komunizam) u suprotnosti sa svakim pozitivnim razvojem te slično.

Autor nas svojim „Euvodom“ upućuje i u sadržaj narednih poglavlja *Evroze*.

S tim u vezi, kao inspiracija nastajanju drugog autorovog poglavlja, „Eutopija“, Velikonji je poslužilo zapažanje o istim

---

⁴ „Primorski dnevnik“, 1. maj 2004, str. 13.

⁵ „Družina“, 25. aprila 2004, naslovna strana i str. 8.

⁶ „Družina“, 2. maj 2004, str. 3.

sintagmama koje kada je u pitanju ujedinjeni evropski svijet možemo slušati iz posve različitih, čak i međusobno protivnih i nespojivih izvora.

Autor se pitao šta je to što povezuje sve te na prvi pogled tako različite diskurse u jedan beskonfliktan te sveobuhvatan i trijumfalan meta (mega) diskurs.

Kako je moguće da doslovno iste sintagme slušamo kako s političkih govornica tako i s crkvenih propovjedaonica, kako od narodnjačke inteligencije, estrade, ljudi iz kulturnoga i javnoga života tako i od učitelja, akademika, privrednika, slučajnih prolaznika?

Trećim poglavljem, „Euldorado“, autor se fokusirao na određenje i značenje imenice „Evropa“ te na suštinu i sadržaj pridjeva „evropski“, dakle na ono što karakteriše famozni pojam Evrope i evropskoga u koje se Slovenija treba integrirati.

Ovom prilikom autor je zapazio da se „Evropa“, „evropski“ te slične izvedenice, kao magična i manipulativna mantra, koriste bez ikakvog obrazloženja njihovoga značenja. Naime, one same po sebi predstavljaju dovoljno obrazloženje – ono što bi nama kao obmanjenim i poslušnim sljedbenicima aktuelne evropske ideje trebalo biti dovoljno.

Najzad, posljednjim poglavljem, naziva „Eugoizam“, autor je istražio posljedice evropskoga stvaranja; ono što Evropa proizvodi nasuprot određenju i ideji koju zagovara.

U uvodnome poglavljju nailazimo i na autorovo objašnjenje samoga naslova knjige. S tim u vezi, naziv *Evroza* inspirisan je koncepcijom Freudove „neuroze“, koja neće ništa da zna o realnosti, odnosno koja označava „povlačenje iz stvarnosti“, „bjekstvo iz realnoga života“ zbog straha od „suočenja s njom“, predstavljajući zapravo stanje između „želje i odbrane“; u kontekstu autorove analize – želje za Evropom, radi koje proizvodi „svijet fantazije“, te odbrane od „Neevrope“.

U drugom pomenutom poglavljju, „Eutopija – nastajanje i logika djelovanja novog evrocentrizma“, Velikonja zaključuje da u Sloveniji, kao i kod drugih članica EU, naročito ranijih kandidata te sadašnjih novih članica, u pogledu sadržaja i strukture novoga evrocentričnoga metadiskursa, nema bitnih razlika između lijeve i desne političke opcije, između političke i ekonomske, državne

i stranačke propagande, laičke i crkvene javnosti, između stavova institucija, novinara i bezimernih pojedinaca, između javno izraženih mišljenja pojedinaca na visokim položajima te usput anketiranih građana.

U tome je i poenta njegovoga uspjeha jer takav metadiskurs uspješno funkcioniše baš zahvaljujući tome što svaki od protagonista u dotičnu Evropu investira nešto svoje; svako je doživljava na svoj način, svako u njoj vidi mogućnost kakve-takve vlastite dobiti.

Vrlo očigledan simptom predstavlja i sama evropska zastava – dvanaest zvijezda iste veličine koje zaokružuju prazan prostor koji naprosto „poziva“ da se popuni i osmisli po svačijem nahodaњу.

U Evropu svi nastoje da unesu svoj smisao te sve kontroverze i protivrječnosti, napetosti i sukobe Evropa inkorporira kao „dobrodošle razlike“ ujedinjujući ih.

Kako tvrdi Laclau⁷, riječ je o uklanjanju antagonizama i protivrječnosti, tako da se oni svode na obične razlike.

U Evropu zbrku upravo i unosi prilika da je svako tumači na svoj način, u njoj prepoznajući svoju prošlost, sadašnjost i sudbinu.

Mitja Velikonja će ukazati na javne istupe političara, urednika dnevnika, vjerskih poglavara, ambasadora te njima sličnih, koji u svojim govorima pominju i ističu ideju proširenja EU (pri tome misleći na deset zemalja primljenih u članstvo 2004. godine), u kontekstu sasvim logičnoga historijskog povratka matici, korijenima i onome čemu geografski te kulturno stoljećima pripadaju.

U vezi s tim, prema mišljenju urednika „Primorskog dnevnika“⁸, Evropa se proširenjem samo obnavlja, te se danas u nju vraća onaj njen dio koji je decenijama bio žrtvovan kako bi se postigla ravnoteža snaga poslije Drugog svjetskog rata; dio koji je platio cijenu da bi drugi dio uživao slobodu i blagostanje.

Vraćanje statusa evropskih naroda onim narodima koji su godinama zbog totalitarizma bili isključeni iz Evrope pominje i katolički kardinal Žan Lui Toran⁹.

---

⁷ Laclau, Ernesto, (1979), „Politics and ideology in Marxist Theory“, Verso, London, str. 161, 173, 176.

⁸ Izdanje za 1. maj 2004, str. 3.

⁹ „Družina“, 2004, str. 2.

Upravo ovakvim opaskama i potvrđujemo autorovo zapažanje o nedostatku objašnjenja samoga sadržaja evropskoga, prilikom bezgraničnoga promovisanja i uzdizanja istog.

Pitanje je kako je uopšte nekome pojmu moguće oduzeti njegovu rodnu suštinu - Slovenija ili bilo koja druga posttotalitarna i tranzicijska država jeste evropska ili to nije; ona jeste ili nije u Evropi te mi nije jasno kako dato može čas biti, čas ne biti.

Ipak, stav o tome da je prijem Slovenije u EU historijski čin kojim Slovenija vraća ono što joj je nepravедno oduzeto i postaje dio nečega čemu oduvijek pripada dijeli većina ispitanika slovenačkoga javnog mnijenja.

Velikonja će naglasiti da je prećutno priznavanje dva odvojena entiteta – Evrope i Slovenije, koji se ponovo spajaju jer su u svojoj biti jedno, tipično za svaku mitologiju tranzicije.

Takvu koncepciju prepoznajemo namjernim fabrikovanjem nezadovoljstva sobom te nedovoljnosti sopstvene prošlosti i sadašnjosti, isticanjem nedovršenosti i hendikepiranosti, traženjem onoga „nečeg višeg“ čega nemamo ili što ne poznajemo, odnosno nečeg što samo neko drugi može da nam da.

S druge strane, svijest o tranzicijskom statusu i pripadnosti države, u konkretnom autorovom slučaju – Slovenije, omogućava onima koji su na vlasti da legitimišu svaku strategiju koja glasi da sve treba podnijeti radi postizanja željenoga cilja, odnosno prelaska na „viši stepen“, u „novo stanje“.

Poput svakog drugog mita, i Evropa djeluje kao potpuna, zaokružena tvorevina, kao osviještena zajednica, novi sacrum, mitski Panteon, s tim što kod država ili regija koje joj streme stvara izvornu nedovršenost.

Svekoliko nastojanje kako Slovenije tako i drugih država kandidata za prijem u EU bilo je za vrijeme tranzicije usmjereno upravo ka grozničavome otklanjanju tih navodnih nedostataka, što je moglo biti okončano tek samim ulaskom u novu zajednicu.

Autor ipak upozorava da bi bilo pogrešno izvor ovakvoga meta-diskursa tražiti isključivo u političkim i birokratskim strukturama EU, jer je mnogo pogubniji način na koji su datu situaciju i položaj Slovenije predstavljali domaći akteri; naime, dotični mit je slovenačkoj javnosti serviran prvenstveno sa slovenačkih tribina i medija.

S tim u vezi, nedovršenost naroda koji su se namjerili na Evropu zapravo postaje prednost i adut u ruci stvaralaca mita, jer se ekskluzivnost i trijumfalizam Evrope upravo i gradi na osjećaju vlastite nedostižnosti i superiornosti zbog provincijalizma, zaostalosti i beznačajnosti onih koji u nju ulaze.

Treće poglavlje, „Euldorado – sadržaji novog evrocentrizma“, na samom početku otkriva da je riječ šansa među prvima po učestalosti kada je riječ o Evropi.

Ova šansa odnosi se na mogućnost bijega od učmaloga tranzicijskog sindroma putem bolje i svjetlije budućnosti koju obećava prijem zemlje u EU institucije, kao „historijska“ osnova cjelokupnoga prosperiranja i razvoja potencijalne države članice.

S tim u vezi, EU nudi šansu i jačanju vlastitoga identiteta države kandidata, koju čekaju brojni izazovi, dug i naporan rad kako bi postigla uspjeh, razvoj i blagostanje koje je jedino i moguće postići kontinuiranim i djelotvornim radom na sebi, što istovremeno predstavlja i nužan preduslov poželjnosti zemlje u članstvu ujedinjene Evrope.

U kontekstu slovenačke euforije pred prijem u članstvo EU, autor će istaknuti da je trijumfalno odbrojavanje dana, sati i minuta, te upotreba magičnih riječi „uskoro“, „još malo“, „još svega nekoliko dana i bićemo u Evropi“, zapravo srodno političkim mitologijama tranzicije, revolucijama te drugim velikim promjenama.

Potom je, priključenjem Slovenije EU, dotičan javni diskurs zamijenjen mitologijom prezenta „ovog časa“, „sad“, „odsad“, „sad više nema šale“, „odsad će se drukčije gledati na nas“, čime je rastao slovenački evrocentrizam, evroslovenaštvo te umišljanje Slovenije kao srca Evrope – Slovenije koju su svi nestrpljivo čekali i čekali samo nju da im se pridruži.

U sklopu drugog poglavlja, autor je na 48. strani ponudio osnov kojim bismo mogli potkrijepiti navedene zaključke, govoreći o slovenačkom evrocentrizmu iskazanom u stereotipiziranim i mitologiziranim frazama Slovenije kao zelenog bisera Evrope, najljepše zemlje na planeti, Slovenije kao najboljeg od svih srednjoevropskih kandidata prema navodnome mišljenju Evrope i svijeta, Slovencima kao narodu pjesnika te slično.

I ravnopravnost je jedna od ključnih riječi – dakle, kao što je ravnopravno ulazila, Slovenija će ravnopravno učestvovati i u donošenju odluka u EU.

Ipak, u suprotnosti s tim, sve se vrijeme pominjala i riječ prilagođavanje, odnosno nužno postizanje evropskoga nivoa u svemu i svačemu.

Novoizgrađena Evropa počiva na novumu njenoga sadržaja; u današnjoj njenoj konstrukciji, ona nije samo politički i geografski pojam, nego i novi pogled na svijet, nova ideja.

Autor je stoga skeptičan spram priče o ravnopravnosti unutar EU, kao argument navodeći činjenicu da smo za poduhvat takvoga tipa integriranja prevashodno prilagođeni, a tek onda ravnopravni, što umanjuje ozbiljnost cijele stvari.

Dotičnu iluziju o ravnopravnosti autor razbija prethodnim – trećim poglavljem, koje obuhvata primjere slovenačke monete i jezika.